

Е. Н. Бухарбаев, әскери және арнайы-тактикалық даярлық кафедрасының оқытушысы, полиция капитаны
(Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы, Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ.)

ПО қызметкерінің жеке кәсіби қауіпсіздігі

Аннотация. Мақаладаі ПО қызметкерлерін жеке кәсіби қауіпсіздікті қамтамасыз ету әдістеріне оқыту, экстремалды жағдай кезінде сенімді және сауатты іс-әрекет жасуға үйрету, сонымен қатар бүгінгі таңда ПО кадрларын кәсіби дайындаудың маңыздылығы қарастырылған.

Түйін сөздер: жеке қауіпсіздік, іс-әрекет, қарауыл күзетін атқару, қауіп-қатер, мінез-құлық, жалған тәуекел.

ПО қызметкерінің жеке қауіпсіздігі кәсіби іс-әрекет тиімділігінің жоғары деңгейін қолдау жағдайында ПО қызметкерінің өмірі мен денсаулығын сақтауды қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін құқықтық, психологиялық және тактикалық жүйеден тұрады.

Бүгінгі таңда ПО қызметкерлері дене және психикалық денсаулығына қауіпті болып табылатын, әскери жағдайға теңестірілген, айтарлықтай экстремалды жағдайларда неғұрлым қиын міндеттерді атқаруға тура келеді. Сол себепті ПО қызметкерлерінің қызметтік іс-әрекетімен байланысты кәсіби мәселелері мен жағдаяттарды шешу кезіндегі жеке қауіпсіздік мәселелері бүгінгі таңда өзекті болып отыр.

Дене және психологиялық қатер бүгінгі таңда құқық қорғау органы қызметкерлерінің кәсіби іс-әрекетінің объективті құрамдас бөлігі болып табылады, яғни мұндай қатерді мүмкіндігінше азайту аса маңызды.

Сол себепті ПО қызметкерлерін жеке кәсіби қауіпсіздікті қамтамасыз ету әдістеріне оқыту, экстремалды жағдай кезінде сенімді және сауатты іс-әрекет жасуға үйрету бүгінгі таңда ПО кадрларын кәсіби дайындаудың маңызды бағыттарының бірі болып табылады [i].

ПО қызметкерлерінің қызметтік-әскери іс-әрекеті қауіпсіздігін келесі құрамдарға бөлуге болады:

ПО қызметкерінің өз бойында оның жеке қауіпсіздігін қамтамасыз ететін психофизикалық, психологиялық сапалардың болуы, кәсіби-қолданбалы түрде жаттыққандығы;

– кәсіби іс-әрекетті атқару кезінде наряд, қызмет, бөлімшелер, органдар басшыларының қол астындағы қызметкерлерінің іс-әрекетінің жеке қауіпсіздігін қамтамасыз ете алуы;

– құқық бұзушыларға қарсы, заңдылықты сақтау мен халықты қорғауда дайындық деңгейінің болуы.

Жоғарыдағы көрсетілгендерді ескерсек қызметкердің өзінің қауіпсіздігін қамтамасыз етудегі қабілетінің бірінші аспектілері қарастырылатын болады.

ПО қызметкерінің іс-әрекетіндегі қауіпті жағдаяттар яғни қауіп-қатер — бұл құқық бұзушының жүріс-тұрысы, табиғаттың құбылыстарының әсері, апатты жағдай немесе зілзаланың қызметкерге дене немесе психологиялық зиян келтіріп, қайғылы оқиғаға немесе өлімге әкелетін, қызметкердің оны сезінуін білдіретін күйзелістік жағдай. ПО қызметкерінің мінез-құлқына қатерлі түрде әсер ету деңгейіне сәйкес мамандар қауіп-қатердің келесі түрлерін атап көрсетеді: потенциалды, алдамшы, арандатылған, шынайы.

Кәсіби қауіп-қатер түрлерін нақтылай отырып құқық қорғау іс-әрекетінде құқық бұзушымен кез келген байланыс қызметкердің денсаулығы мен өміріне, тұлғасына потенциалды түрде қауіпті болып табылады.

Көп жағдайда қызметкердің қауіпсіздігіне қауіп-қатер туғызатын жағдаятты, нақты бір тұлғалардың мінез-құлқын дұрыс бағаламағанда, жағдаяттың жекелеген бөлшектерін әсірелеп жібергенде оның санасында жалған тәуекел пайда болады [ii].

Арандатылған тәуекел екі бағыт бойынша дамуы мүмкін:

Біріншіден, қылмыскер мен жәбірленушінің арасындағы жанжалға кіріскен қызметкер іс-әрекетіндегі үдерістің өзі қауіп-қатерді жәбірленушіден қызметкерге ауыстырады. Яғни, қылмыскер жәбірленушіні жайына қалдырып, полиция қызметкерінің талаптарына әртүрлі формада қарсылық таныта бастайды.

Екіншіден, қызметтік-әскери іс-әрекетті атқару барысында жекелеген тұлғалық сапалары (қатыгездік, агрессиялық, дөрекілік, әдепсіздік, және т. б.) қызметкердің өмірі мен денсаулығына қауіп-қатер туғызатын басқа тұлғалар тарапынан шабуыл жасауға әкелуі мүмкін.

Шынайы тәуекел ПО қызметкерінің ары мен намысы, денсаулығы, өміріне шынайы қауіп-қатерден тұратын жағдаяттарда туындайды және көрініс береді.

Құқық қорғау іс-әрекетінде қауіп-қатерлі жағдаяттардың кең тараған түріне қарулы немесе аса қауіпті қылмыскерлерді бақылау мен тұтқындау кезінде; тұтқындарды босату кезінде; құқық бұзушылардың күзет пен қарауыл жасағына күш көрсете отырып абақтыдан қашуы кезінде; қаруды иемдену мақсатында ПО қызметкерлеріне шабуыл жасалғанда; полиция қызметкерлеріне белсенді түрде қарсылық көрсетілгенде; радиациялық және химиялық апат, табиғат зілзалалары, эпидемиялар болған аймақтарда тұрғындардың қауіпсіздігі мен қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету кезінде және т. б. болатын қауіп-қатерді жатқызуға болады.

Жоғарыда аталған қауіпті жағдаяттарды ПО қызметкерлерінің барлығына ортақ деп қарастыру қажет. Сонымен қатар, бұл үдерістер нақты бір қызметтер мен бөлімшелерге пайдалану үшін талдануы және саралануы қажет. Полицияның күзет бекеті қызметінің, ведомстводан тыс күзеттің, қылмыстық полиция қызметкерлерінің кәсіби іс-әрекеті үшін қылмыскерлер мен қоғамдық тәртіпті бұзушыларға қарсы тұру тән құбылыс. Бұлардың барлығында күрестің жауынгерлік тәсілдері, суық қару, жаракат, соғылу, жара және т. б. арнайы тәсілдер пайдаланылады.

Алдын ала тергеу, анықтау, қылмыстық сараптау бөлімшелерінің өкілдеріне бопсалау мен арандату, туғандары мен жақындарының өмірі мен денсаулығына қауіп-қатер сияқты моральдық-психологиялық сипаттағы қауіпті жағдайлар туындайды, бұл өз кезегінде ауыр психологиялық соққы болып тиеді.

Психологиялық ерекшеліктері мен кәсіби дайындық деңгейіне сәйкес ПО қызметкерінің іс-әрекет тиімділігі қауіпті жағдайларда әртүрлі болады. Сонымен қатар құқық бұзушылармен өзіндік байланыспен, қылмыскерлерді іздестіру мен тұтқындау үдерісіндегі жедел міндеттерді шешумен, техногенді және табиғи сипаттағы АЖ аудандарында құтқару жұмыстары мен қарулы қақтығыспен байланыстырылатын қарама-қайшылықтар да болуы мүмкін. Бұл жағдайлар кәсіби іс-әрекеттің қауіпті жағдаяттарында болғанда қайғылы оқиғаларға бейімділігі бар қызметкерлер санатын бөлуге негіз болады.

Құқық қорғау іс-әрекетіндегі психология және физиология облысындағы мамандар ПО қызметкерлерінің қайғылы оқиғаларға бейімділігі олардың дене және психикалық соққы алуы үшін шынайы алғышарт туғызатын және қауіпті жағдаяттарда жекелеген қызметкерлердің іс-әрекетінің сенімділігін төмендететін мақсаттар мен жағдайларда, жеке қасиеттерінде көрініс береді деп есептейді.

Осыдан келіп, ПО қызметіне кадрларды кәсіби іріктеу кезінде жедел іздестіру жұмыстары, қарауыл күзетін атқару, қарулы және аса қауіпті қылмыскерлерді қарусыздандыру мен тұтқындау, патрульдік жол қызметі және т. б. байланысты лауазымдарға бекіту кезінде бірқатар қарсы көрсетілімдер анықталған. Аталған қарсы көрсетілімдердің болуы аталған тұлғаларға ПО басқа да бөлімшелерінде жұмыс жасауға мүмкіндік береді: штабта, құқық бұзушылықтың алдын алу қызметі, алдын ала тергеу бөлімшелері, тергеу, сарапшы криминалист, жеке құраммен жұмыс бойынша аппаратта, Қазақстан Республикасы ІІМ білім беру мекемелерінде оқытушылық қызметте.

Тұрақты қарсы көрсетілімдер қатарына мамандар төмендегілерді жатқызады:

- төмендетілген психологиялық тұрақтылық және психикалық дезадаптация;
- жоғары қобалжушылық және қорқыныш;

- іс-әрекетіндегі эсоционалды ұшқалақтық және албырттық, күйзеліске төзімсіздік;
- назарын шоғырландыру мен аудару білу қабілетінің жеткіліксіздігі;
- сенсорлық және қозғалыс үдерістерінің арасындағы байланыстың функционалдык бұзылуы;

- ағзадағы функционалды өзгерістер;
- сезім мүшелерінің жеткіліксіздігі;
- тәуекелге бара білу бейімділігінің жеткіліксіздігі;
- аффекті түрде әрекет етуге бейімділігі мен шыдамсыздығы;
- интеллектуалдык қабілетінің жеткіліксіз деңгейі, зейінінің төмендігі;
- ішімдік пен есірткіге әуечстігі.

ПО қызметкерін қауіпті жағдайда қызметтік-әскери тапсырмаларды орындау кезінде пайдалану мүмкіндігін шектейтін уақытша факторларға кәсіби дайындығының жеткіліксіздігін, тәжірибесінің жоқтығын және аңғалдығын жатқызуға болады.

Құқық қорғау іс-әрекетіне талдау жасау қайғылы оқиғаларға бейімділігі ситуациялық психикалық жағдаймен байланысты болады. Ол ПО қызметкерінің өмірі мен денсаулығына қауіп төндіретін жағдайда олардың жұмыс істеу қабілетіне кері әсерін тигізеді.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются актуальные проблемы обеспечения личной безопасности сотрудников ОВД в процессе охраны общественного порядка и проведения специальных операций.

RESUME

In the given article are considered actual questions of providing of problems of personal security of OIA to officers in the process of protecting public order and conducting special operations.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

i. Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 06 қаңтардағы «Құқық қорғау қызметі туралы» № 380-IV Заңы (23.11.2015 ж. толықтырулар мен өзгертулер). 8-тарау, 59, 60, 61, 62 баптары // www.adilet.zan.kz

ii. «Қазақстан Республикасың 2014 жылғы 23 сәуірдегі «Ішкі істер органдары туралы» Заңы // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1400000199>